

Ona tili

III qism

2

S.D. Kuranov

Ona tili

2-sinf

III qism

Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik

Ta'limni rivojlantirish markazi huzuridagi ilmiy-metodik
kengash tomonidan tavsiya etilgan.

Toshkent – 2023

@ELEKTRON_DARSLIKBOT dan yuklab olindi.

UO'K: 811.512.133(075.3)

BBK 81.2O'zb-922

K 94

Kuranov S. D.

Ona tili. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 2-sinfi uchun darslik. III qism. /
S.D. Kuranov – Toshkent: "Novda Edutainment", 2023. – 96 b.

Taqrizchilar:

Sh. Y. Muslimova – Toshkent shahar 328-umumiy o'rta ta'lim maktabining
oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi;

M. M. Umarova – Toshkent shahar 222-umumiy o'rta ta'lim maktabining
birinchi toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

ISBN 978-9943-9712-5-7

© S. D. Kuranov

© "Novda Edutainment", 2023

Shartli belgilar:

Og'zaki
bajaring

Yodda
tuting

O'ylab
ko'ring

Uyga
vazifa

Yozma
bajaring

Guruh bo'lib
ishlang

Juft bo'lib
ishlang

O'ZBEKISTON RESPUBLIKAS
FARG'ONA VILOYATI
RISHTON TUMANI
MAKTABGACHA VA MAKTAB
TA'LIMI BO'LIMI
33-UMUMIY
O'RTA TA'LIM
MAKTABI
№ 41
5.01.2020

Ilm-fan va men

Yangi soʻzlarning qanday paydo boʻlishini bilib olamiz

Men sevgan fan

Madina: – Bugun darsda boshpanasiz hayvonlarga g'amxo'rlik qilish haqida suhbatlashdik.

Akmal: – Men esa tumovman, boshim og'riyapti.

Onasi: – Temur, Sherzod, ikkingiz ham “bosh” so'zini ishlatdingiz. Qani ayting-chi, “boshpana”ning “bosh”ga nima aloqasi bor?

Akmal: – Ha, juda g'alati-ku. Oyi, o'zingiz ayting!

Onasi: – “Boshpana” so'zi “bosh” va “pana” so'zlarining qo'shilishidan paydo bo'lgan.

Madina: – So'zlar ham paydo bo'ladimi?

Onasi: – Ha, albatta. So'zlarning paydo bo'lishini ona tili fanida o'rganasiz.

Madina: – Ona tili juda ham qiziqarli fan-da!

Akmal: – Ona tili – mening ham eng sevimli fanim.

O'ylab ko'ring.

1. Sizning sevimli faningiz qaysi?
2. Qaysi fanni odamlar uchun eng kerakli deb bilasiz?

Yana qaysi so'zlarning tarkibida “*bosh*” so'zi bor?

1-mashq. Rebuslarning javobini toping.

X...

...qop

Osh...

K...

Qirq...

- O'ylab ko'ring, yana qaysi so'zlar bir-biriga qo'shilib, yangi so'zni hosil qiladi?

Yodda tuting! Qoidani ko'chirib oling.

Bir nechta mustaqil so'zlardan yangi so'z yasash mumkin. Masalan,

“atir” so'ziga “gul” so'zi qo'shilsa, “atirgul” degan yangi so'z hosil bo'ladi.
Buni **so'z yasalishi** deb ataymiz.

2-mashq. Gaplarni ko'chiring. Ikkita so'z bir-biriga qo'shilishidan paydo bo'lgan yangi so'zlarni namunada ko'rsatilgani kabi ajratib yozing.

Namuna: muzqaymoq = muz – qaymoq

1. **Hamma bolalar muzqaymoqni yaxshi ko'rishadi.**
2. **Tuyaqush – Yer yuzidagi eng yirik qush.**
3. **Ta'til vaqtida tomorqada mehnat qildim.**
4. **Amakim daraxt shoxlarini gulqaychi bilan butab chiqdi.**
5. **Sardor – sheryurak bola.**
6. **Nafisa xolaga bilakuzuk sovg'a qilishdi.**

- Shu so'zlar ishtirokida yana boshqa gaplar tuzishga harakat qilib ko'ring.

3-mashq. Fan nomlariga mos rasmlarni to'g'ri tanlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.

Qaysi fan nimani o'rganadi?

botanika

astronomiya

adabiyot

kimyo

jismoniy tarbiya

musiqa

zoologiya

matematika

1. Siz yana qaysi fanlarni bilasiz?
2. Nima deb o'ylaysiz, fanlar bizga nima uchun kerak?

Ikkita so'z bir-biriga qo'shilishidan paydo bo'lgan so'zlar ishtirokida 5 ta gap tuzing.

4-mashq. Matnni o'qing. Dastlabki 4 ta gapni yozing.

Ko'ksomsa yeganmisiz?

Bahorda birinchi bo'lib **boychechak** unib chiqadi. Keyin jag'-jag', ismaloq, **semizo't** kabi foydali o'simliklar ham o'sib chiqadi. Men ulardan terib kelaman. Oyim esa menga juda ham mazali **ko'ksomsa** pishirib beradi. Ularni maza qilib yeyman. Bahorgi o'simliklar foydalidir. Chunki ular tanamiz uchun zarur bo'lgan vitaminlarga boydir. Men bu ma'lumotlarni botanikaga qiziqqanim uchun yaxshi bilaman. Botanika – o'simliklar dunyosini o'rganadigan fan.

- Ikkita so'z bir-biriga qo'shilishidan paydo bo'lgan yangi so'zlarning tagiga chizing.

5-mashq. She'rlarni o'qing.

Baqa qo'shig'i

Egnimda ko'k ko'ylagim,
Vaq-vaqa-vaq.
Oldimda toshoynagim,
Vaq-vaqa-vaq.

Kulcha ekan yuzlarim,
Vaq-vaqa-vaq.
Shahlo ekan ko'zlarim,
Vaq-vaqa-vaq-ey!

Tush ko'ribman

Och chumoli
Itni yedi.
Tangabaliq
Kitni yedi.

Anvar Obidjon

- Ikkita so'z bir-biriga qo'shilishidan hosil bo'lgan yangi so'zlarni yozing.

6-mashq. Nuqtalar o'rniga berilgan so'zlardan mosini qo'yib, gaplarni yozing.

Oyimga atir... sovg'a qilaman.

Ibrohim odobli, shirin... bola.

Kitobning shakli – ...burchak.

**Yomg'irdan so'ng daraxt
ostidan qo'zi... o'sib chiqadi.**

**Yong'oqlarni yaxshi ko'raman,
ayniqsa, ...yong'oqni.**

Foydalanish uchun so'zlar:

qorin

gul

to'rt

so'z

yer

Guruhlarga bo'linib, so'z daraxtini chizing. Ushbu daraxtdagi kabi biror so'z tanlab, yangi so'zlarni hosil qiling.

Bosh so'zidan yasalgan so'zlar ishtirokida 5 ta gap tuzing va yozing.

7-mashq. Ko'chiring. Ikkita so'z bir-biriga qo'shilishidan paydo bo'lgan yangi so'zlarning tagiga chizing.

Men turli hayvonlar, hasharot va baliqlarga qiziqaman. Qaysi jonzor qayerda yashashini va nima deb atalishini bilgim keladi. Ularning nomi ham qiziq bo'ladi. Masalan, qirqoyoq, xonqizi, ilonbaliq, tillabaliq, suvilon va o'rdakburun. Bularni yodlab qolish oson emas. Kelajakda zoolog olim bo'lmoqchiman. Zoologiya – hayvonot olamini o'rganadigan fan.

8-mashq. Topishmoqlarning javobini toping. Ular ishtirokida gaplar tuzing.

**Osti tosh, usti tosh,
O'rtasida chandir bosh.**

**Bo'ying o'g'li ko'kka
qarab yig'laydi.**

**Bo'yi bir qarich,
Soqoli ikki qarich.**

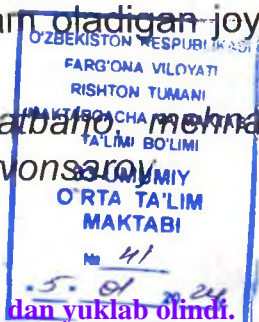
**Kunga qarab tolmaydi,
Kundan ko'zni olmaydi.**

9-mashq. Nuqtaiar o'rniga tushirib qoldirilgan so'zlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

- Zumrad ... qiz, Qimmat esa
- Sardor ... bola, indamay turaveradi.
- Ota-bobolarimiz doim belida ... bilan yurishgan.
- Ovchilar yo'lbarsni ... mo'ynasi uchun ovlashadi.
- Karvonlar to'xtab, yo'lovchilar dam oladigan joy ... deb atalgan.

Foydalanish uchun so'zlar: qimmatbaho mehnatsevar, belbog', kamgap, ishyoqmas, karvonsaroy.

10-mashq. Soʻzlarni bir-biriga qoʻshib, yangi soʻz yasang va ularni yozing.

Yoqtirgan faningiz haqida 5 ta gap tuzing.

11-mashq. O'qing. Ikkita so'zdan hosil bo'lgan yangi so'zlarni topib, ma'nosini yozing.

✓ Men vatanparvar, sheryurak qahramonlar haqidagi ertaklarni sevib o'qiyman. Ayniqsa, Kenja botirning sarguzashtlarini yoqtiraman. Kenja botir – aqlli, dovyurak, sofdil va to'g'riso'z qahramon. Men yanada ko'proq kitob o'qishni, turli qissa va hikoyalar bilan tanishishni istayman. Yuqori sinflarda adabiyot degan fan o'tilar ekan. O'shanda ko'proq bilimga ega bo'laman.

12-mashq. "Kim ko'p so'z yasaydi?" o'yinini o'ynaymiz.

1. Sinf ikki guruhga bo'linadi.

2. Ajratilgan vaqt ichida har ikki guruh qog'ozga so'zlar yasab yozadi.

3. Ko'proq so'z yasagan guruh g'olib bo'ladi.

Rasm asosida matn tuzing.

Shaxs va narsa nomini bildirgan soʻzlar

Matematika – fanlar otasi

- Dadajon, nega men akamdek futbol o'ynay olmayman?
- Chunki sen matematikadan yaxshi o'qimaysan.
- Matematikaning futbolga nima aloqasi bor?
- Matematikaning hamma narsaga aloqasi bor. Masalan, bu fan miyani charxlab, tezkor fikrlashga o'rgatadi. Futbolda esa tezkorlik juda muhim.
- Demak, matematikani yaxshi o'rgansam, har jihatdan kuchli bo'laman-a?
- Albatta. Matematikani bekorga "fanlarning otasi" deyishmaydi-ku.

O'ylab ko'ring.

1. Kim ko'proq matematikani bilishi kerak?
2. Matematika bizga nimani o'rgatadi?
3. Kundalik hayotimizda matematika kerak bo'ladimi?

"Futbol" so'zi qanday so'zlardan kelib chiqqan?

1-mashq. Namuna asosida har bir rasimga Kim? yoki Nima? so'roqlarini bering.

Namuna:

Yodda tuting! Qoidani ko'chirib oling.

Insonlarning kasb-hunarini bildirgan so'zlar ham *Kim?* so'rog'iga javob bo'ladi.

Kim? – *haydovchi, dehqon, bog'bon.*

Narsalarning nomini bildirgan so'zlar *Nima?* so'rog'iga javob bo'ladi.

Nima? – *ayiq, tosh, daftar.*

2-mashq. Nuqtalar o'rniga Kim? Nima?
so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarni qo'yib,
gaplarni yozing.

- Ayiq ...ni yaxshi ko'rib yeydi.
- 1-oktabr – ... va murabbiylar kuni.
- Tuyalar ikki hafta ... ichmay yashashi mumkin.
- Kuz faslida ...lar hosilni yig'ib oladilar.
- Yer sayyorasining yo'ldoshi ... deb ataladi.
- Ilhom katta bo'lganida ... bo'lishni orzu qiladi.

Foydalanish uchun so'zlar:

harbiy 6

Oy 6

asal 1

suv 3

O'qituvchi 2

dehqon 4

3-mashq. Matnni o'qing. Kim? Nima?
so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarni alohida
ustunlarga yozing.

Matematika qanday paydo bo'lgan?

Sanoq ilmiga bo'lgan ehtiyoj matematikaning paydo bo'lishiga olib kelgan. Qadimgi odamlar nechta qo'y yoki echkilari borligini, qishlash uchun qancha miqdorda bug'doy g'amlab qo'yilganini bilishlari uchun ularga hisob zarur edi. Binolar qurila boshlaganida esa matematikaga ehtiyoj yanada ortdi.

4-mashq. Boshqotirmaning yeching.

Fermadagi va larning soni jami 50 ta.

Fermer ularning oyoqlarini sanab chiqdi – hammasi bo'lib 140 ta oyoq ekan.

Fermada nechta quyon va nechta jo'ja bor?

Iqboloy Razzoqova, matematik

- Boshqotirma matnidagi *Kim? Nima?* so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarni yozing.

Rasmdagi *Kim? Nima?* so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlar ishtirokida 5 ta gap tuzing.

5-mashq. Matnni o'qing. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga so'roq bering.

Qadimda yevropaliklar hisob-kitob ishlarida 1, 2, 3 kabi arab raqamlarini emas, murakkab Rim **raqamlarini** ishlatishgan. Masalan, oddiy 8 raqamini bildirish uchun to'rtta belgi ishlatilgan – VIII.

Buyuk bobomiz **Al-Xorazmiy** esa butun **dunyoga** raqamlardan qanday foydalanish kerakligini o'rgatgan **olimdir**. U 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 kabi raqamlardan foydalanish hisob-kitob uchun juda ham qulay ekanini isbotlab berdi.

- Matndagi *Kim? Nima?* so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarni alohida qatorlarga yozing.

6-mashq. She'riy boshqotirmaning javobini toping.

Qaysi og'ir?

Beshta bir xil apelsin,
Oltita bir xil nokdan
O'lchasak tarozida,
Biroz og'irroq ekan.
Bundan qilib xulosa –
Qaysi og'ir, topilsin:
Yettita bir xil nokmi,
Yoki olti apelsin?!

Negmurod Guliyev

- *Nima?* so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlarni toping.

7-mashq. Rasmlarga mos savollarni va ularga javoblarni alohida qatorlardan yozing.

Kim? Kimlar? Nima? Nimalar?

Yodda tuting! Qoidani ko'chirib oling.

Birdan ortiq shaxsni bildirgan so'zlar
Kimlar? so'rog'iga javob bo'ladi.

Birdan ortiq narsani bildirgan so'zlar
Nimalar? so'rog'iga javob bo'ladi.

8-mashq. Kimlar? yoki Nimalar? so'rog'ini berib, shaxs va narsaning ko'pligini bildirgan so'zlarni aniqlang.

Matematika hammaga kerak. Hatto go'daklarga ham. Jajji boladan "Yoshing nechada?" deb so'rang. U barmoqlari bilan raqamlarni ko'rsatadi. Matematika shifokorlarga, quruvchilarga, sotuvchilarga, umuman, hammaga kerakli fandır.

- Yozing. **Kimlar?** va **Nimalar?** so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarning tagiga chizing.

Kimlar? va **Nimalar?** so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlar ishtirokida 5 ta gap tuzing.

9-mashq. Nuqtalar o'rniga mos so'zlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

- Muzqaymoqni hamma (*Kimlar?*) ... yaxshi ko'radilar.
- Bahorda (*Nimalar?*) ... yashil libos kiyadi.
- Maktab kutubxonasida besh ming nusxadan ko'p (*Nimalar?*) ... bor.
- Iyun oyida (*Kimlar?*) ... g'allani o'rib oladilar.
- Har kuni ukamga qiziqarli (*Nimalar?*) ... o'qib beraman.

Foydalanish uchun so'zlar:

10-mashq. Maqollarni o'qing va ma'nosini so'zlab bering.

**Ish ishtaha ochar,
dangasa ishdan qochar.**

**Bir kishi ariq qazar,
Ming kishi suv ichar.**

**Bulbul chamanni sevar,
Odam — Vatanni.**

11-mashq. O'qing. Rasmlarga berilgan savollarni to'g'rilab yozing.

12-mashq. O'qing. Ajratilgan so'zlarga so'roq bering.

Elektron **kalkulyator** 1957-yilda ixtiro qilingan. Bu g'aroyib **qurilmaning** og'irligi 140 kg bo'lgan. Bahaybat bo'lishiga qaramay, u hozirgi jajji kalkulyatorlar bajargan amallarni qila olmasdi. **Qo'l** bilan ko'tarib yurish mumkin bo'lgan **kalkulyatorlar** esa 1970-yilda "Canon" kompaniyasi tomonidan ishlab chiqarilgan.

- *Nima?* so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlarni yozing.

13-mashq. Har bir rasimga Kim? yoki Nima? so'roqlarini bering.

**Boshi taroq,
Dumi o'roq.**

**Qishda terlab ishlaydi,
Boshqa mahal qishlaydi.**

**Qulog'i qornida,
Boshi yo'q.**

**Oq sandig'im ochildi,
Olamga nur sochildi.**

- Javobingizni izohlang.
- Javoblar yoniga so'rog'ini ham berib yozing.

O'zingiz bilgan 4 ta maqolni yozib, ulardagi **Kim? Nima? Kimlar? Nimalar?** so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarning tagiga chizing.

14-mashq. Rasm asosida hikoya tuzing.

Matematika nima uchun kerak?

Ikki guruhga bo'linib, musobaqa uyushtiramiz.

- Birinchi guruh *Kim?* va *Nimalar?* so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarni yozadi.
- Ikkinchi guruh esa *Kimlar?* va *Nima?* so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarni yozadi.
- Qaysi guruh ko'proq so'zni bexato yozsa, shu guruh g'olib bo'ladi.

Matematika fani haqida to'rtta gap tuzib yozing.

Nobel mukofoti

Temur: – Buvijon, qarang, bugun to'rtta fandan “besh” oldim.

Buvisi: – Barakalla, aslida, Nobel mukofoti oladigan bolasan-da!

Temur: – Nobel nima?

Buvisi: – Nobel – dunyodagi olimlarga, ijodkorlarga va tinchlikparvarlarga beriladigan eng oliy mukofot. Bu mukofotni Alfred Nobel ismli ixtirochi joriy qilgan.

Temur: – Buvijon, men qachon Nobel mukofotini olaman?

Buvisi: – Bilasanmi, bu mukofot bir yilda bir marta sanoqli odamlargagina beriladi. Uni qo'lga kiritish juda qiyin. Buning uchun ko'p o'qish, ilm o'rganish kerak bo'ladi.

Temur: – Qanchalik qiyin bo'lmasin, men baribir Nobel mukofotini olaman!

O'ylab ko'ring.

1. Siz ham Nobel mukofoti olishni istarmidingiz?
2. Nobel mukofoti kimlarga beriladi?

Alfred Nobel so'zlari nima sababdan bosh harf bilan yozilgan?

Ism va familiya imlosini o'rganamiz

1-mashq. Berilgan harflar ichidan bosh harflarni toping.

p Y h r
L B A i D a
Z j b M

- Yuqorida yozilgan bosh harflar bilan boshlanuvchi ismlarga misollar ayting.
- Tasavvur qiling, kelajakda sizga Nobel mukofoti berildi. Ayting-chi, qaysi ishingiz uchun sizga Nobel mukofoti berishadi? Bu haqida kichik hikoya tuzing.

Yodda tuting! Qoidani ko'chirib oling

Kishilarning ismi va familiyasi bosh harf bilan yoziladi.

2-mashq. Gaplarni yozing. Ismlar tagiga bitta, chiziq, familiyalar tagiga ikkita chiziq chizing.

Javohir Sindorov – mashhur shaxmatchi.

Madina Qodirova yaxshi she'rlar yozadi.

Hasanboy Do'smatov olimpiada chempioni bo'ldi.

Sardor Komilov – sinfimizning eng a'lochi o'quvchisi.

Mubina Abdullayeva ko'p kitob o'qiydi.

Oila a'zolaringiz, bobo hamda buvilaringizning ismi va familiyalarini to'g'ri yozing.

3-mashq. O'qing. Savollarga javob bering.

Ism qanday qo'yiladi?

Xalqimizda bolalarga ism qo'yish ham kichik marosimga aylanadi. Bunda yangi tug'ilgan chaqaloqning qulog'iga azon aytiladi. So'ng chaqaloqqa ism beriladi. Masalan, "Sening isming Abdulloh", "Sening isming Nodira" kabi.

1. Ismingizni kim qo'ygan?
2. Ismingizning ma'nosini bilasizmi?

4-mashq. O'qing. Matndagi ism va familiyalarni yozing.

Familiya nima?

Chaqaloq tug'ilgach, unga ism qo'yiladi. Familiya esa bolaning otasi va bobolaridan meros bo'lib qoladi. Odatda, bir oila a'zolarining familiyasi bir xil bo'ladi. Kishining familiyasiga qarab, uning qaysi oiladan ekanini bilib olish mumkin.

1. Familiyaning ismdan farqi nimada?
 2. Familiyangiz kimlardan meros bo'lib qolgan?
- Sizga familiyadosh bo'lgan oila a'zolaringiz va yaqin qarindoshlaringizning ismi va familiyasini yozing.

5-mashq. O'qing. Savollarga javob bering.

Tug'ilganlik haqida guvohnoma

Har bir bola uchun tug'ilganlik haqida guvohnoma beriladi. Bu hujjatda bolaning tug'ilgan sanasi, ismi va familiyasi, ota-onasining ismi va familiyalari hamda boshqa ma'lumotlar yoziladi.

1. Nima deb o'ylaysiz, tug'ilganlik haqida guvohnoma nega beriladi?
2. Tug'ilganlik haqida guvohnomangizni ochib, undagi ma'lumotlarni o'qiganmisiz?

6-mashq. Rasmdagi bolalarga ism qo'ying. Ular nima bilan shug'ullanayotgani haqida gaplar tuzing.

O'zingiz bilgan 4 ta maqolni yozib, ulardagi Kim? Nima? Kimlar? Nimalar? so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarning tagiga chizing.

7-mashq. O'qing. Savollarga javob bering.

C vitamini suyaklar va tishlarning yaxshi o'sishi, terining sog'lom rivojlanishi, yaralarning tez bitishi uchun juda zarur. Bu vitamin asosan turli meva va sabzavotlar tarkibida bo'ladi. 1928-yili kimyogar Albert Sent-Dyordi C vitaminini kimyoviy yo'l bilan olishga erishadi. 1933-yili esa Uolter Xouors C vitaminining murakkab kimyoviy formulasini o'rganib chiqadi. Bu bilan olimlar dunyo bolalarining sog'lom o'sishiga ko'mak beradi. Bu xizmatlari uchun Sent-Dyordi va Xouorslarga Nobel mukofoti beriladi.

1. C vitamini qaysi mevalarda ko'proq bo'ladi?
2. Siz yana qanday vitaminlarni bilasiz?
3. Albert Sent-Dyordi va Uolter Xouorsga nima uchun Nobel mukofoti beriladi?

- Matndagi ism va familiyalarni toping.

8-mashq. Rasmlar asosida nuqtalar o'rniga mos ismlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

²
Aziza

⁴
Salim

⁶
Akmal

¹
Sardor

³
Nodira

⁵
Mubina

1. ...! darslarini o'z vaqtida bajaradi.
2. Xonanda bo'lish – ...ning orzusi.
3. ... kelajakda shifokor bo'lmoqchi.
4. Har yakshanba ... futbol to'garagiga qatnaydi.
5. ... uy ishlarida oyisiga yordam beradi.
6. Rasm chizish – ...ning eng sevimli mashg'uloti.

9-mashq. Gaplardagi xato yozilgan soʻzlarni aniqlang.

Kutubxonamizda nodir kitoblar bor.

Bugun (nodir) yangi kitob sotib oldi.

Sinfimizga yangi sardor sayladik.

Kecha (sardor) maktabga kelmadi.

Har bir qiz malika boʻlishni orzu qiladi.

Birinchi boʻlib (malika) qoʻl koʻtardi.

- Ismlarni bosh harf bilan yozib, gaplarni koʻchiring.
- Siz ham mana shunday misollar topib yozing.

Oʻzingiz tanigan qaysi odamlarga oʻxshashni istaysiz? Ularning ismi va familiyasini, uning qaysi sifatlari yoqishini yozing.

10-mashq. Rasmdagi kasb egalaridan birini tanlang. Uning kasbi haqida hikoya yozing.

O'qituvchi

Sharifa
Halilova

Shifokor

Qodir
Ismoilov

Tikuvchi

Lola
Salimova

Uchuvchi

Zafar
Jo'rayev

Guruhlarga bo'linib, "Ismimni top" o'yinida ishtirok eting.

- 1. Sinf o'quvchilari teng ikkiga bo'linadi.**
- 2. Bir guruhdan bir bola o'rnidan turishi bilan, raqib guruh uning ismi va familiyasini topishi kerak.**
- 3. Qaysi guruh raqiblarning ismi va familiyasini ko'proq to'g'ri topsa, shu guruh g'olib bo'ladi.**

Ertak qahramonlari haqida gaplar yozing. Gaplardagi ismlarning tagiga chizing.

Men sevgan kasb

Temur: – Dada, siz har doim fermer bo'lishni istaganmisiz?

Otasi: – Yo'q, men bolaligimdan hayvonlarni juda yaxshi ko'raman. Ziyrak nomli kuchugim kasal bo'lib qolganda uni yaxshilab parvarish qilganman. O'sha vaqtlarda veterinar bo'lishni orzu qilardim.

Sherzod: – Veterinar nima ish qiladi?

Otasi: – U hayvonlarni davolaydi.

Sherzod: – Tushunarli, veterinar – hayvonlarning shifokori!

Otasi: – Ha. Sizlar-chi, qaysi kasbni tanladingiz?

Sherzod: – Men sportchi bo'laman.

Temur: – Men esa hali bir qarorga kelganim yo'q. Lekin katta olim bo'lishni orzu qilaman.

Otasi: – Qanday kasbni egallasangiz ham, odamlarga ko'proq yaxshilik qiling.

O'ylab ko'ring.

1. Kelajakda qaysi kasb egasi bo'lishni istaysiz?
2. Kasb tanlaganda nimalarga e'tibor berish kerak?

Suhbatdagi *Ziyrak* so'zi nega bosh harf bilan yozilgan?

Hayvonlarga atab qo'yilgan nomlar imlosi

1-mashq. Uy hayvonlari va yovvoyi hayvonlarning nomini alohida qatorlarga yozing.

Yodda tuting! Qoidani tushunib oling.

Boychibor
G'irko'k

Momiq
Mosh

Govmish
Qashqa

Qoplon
Olapar

Hayvonlarga atab nom qo'yish mumkin. Odatda, it, mushuk, sigir, ot kabi uy hayvonlariga nom beriladi.

Masalan: Olapar, Mosh, Qashqa, Tarlon.

Ba'zan qo'lga o'rgatilgan fil, ayiq, sher, yo'lbars, maymun kabi turli yovvoyi hayvonlarga ham nom qo'yiladi.

Hayvonlarga atab qo'yilgan nomlar bosh harf bilan yoziladi.

2-mashq. O'qing. Hayvonlarga atab qo'yilgan nomlarni toping va ular ishtirok etgan gaplarni ko'chiring.

Qishlog'imiz veterinari

Qishlog'imizda bitta veterinari bor. Uy hayvonlari esa juda ko'p. Bir hafta oldin Govmish sigirim tug'di. O'sha kuni uyimizga veterinari yetib keldi. Govmishni va jaji buzoqchani ko'rib qo'ydi. Bu zoqchani peshonasi va qornida qora xollari bor. Shuning uchun men unga Qoraxol deb nom qo'ydim. Men ham katta bo'lsam, veterinari bo'laman va qishlog'imizdagi hayvonlarni davolayman.

3-mashq. Rasmdagi hayvonlarga nom qo'ying. Bunda ularning tashqi ko'rinishi va odatlariga e'tibor bering.

- O'zingiz nom bergan hayvonlar haqida bittadan gap tuzing.

Sizga qaysi uy hayvonlari yoqadi? Ularni qanday nomiagan bo'lardingiz? U haqida kichik hikoya yozing.

4-mashq. Rasmdagi kasb egalarining vazifalari haqida so'zlang. Ular haqida gaplar tuzing va yozing.

O'qituvchi

Hunarmand

Hisobchi

Haydovchi

Jurnalist

Advokat

5-mashq. O'qing. Savollarga javob bering.

Hisobchi

Hisobchi pul bilan bog'liq hisob-kitob ishlarini yuritadi. Hisobchilar hamma sohada kerak. Ota-onangizning oylik maoshini ham, bobo-buvingizning nafaqa pullarini ham shu kasb egalari hisoblab beradi. Hisobchilar matematika va kompyuter texnologiyalarini yaxshi bilishi kerak.

- Hisobchi bo'lib ishlaydigan yaqinlaringiz bormi?
- Sizda bu kasb egasi bo'lish fikri tug'ilganmi?

Birinchi guruh kasb nomini o'qiydi, ikkinchi guruh esa kasb egasi vazifasini tushuntiradi.

I guruh

**Rassom
Olim
Tadbirkor
Sotuvchi
Shifokor
Haydovchi
Bastakor**

II guruh

**Oshpaz
Tikuvchi
Uchuvchi
O't o'chiruvchi
Quruvchi
Sartarosh
Astronom**

6-mashq. O'qing. Savollarga javob bering.

Me'mor

Me'morlik eng qadimgi kasblardan biridir. Me'mor uylar, osmono'par binolar va ko'priklarning loyahasini tuzib beradi. Har bir me'mor bino qurishda uchta muhim narsaga amal qiladi. Birinchidan bino foydali, ikkinchidan mustahkam, uchinchi esa chiroyli bo'lishi kerak. Ajdodlarimiz usta me'mor bo'lishgan. Ular qurgan binolar hozirgacha saqlanib qolgan. Buyuk bobomiz Amir Temur "Kim bizning kuch-qudratimizga shubha qilsa, kelib biz qurgan binolarni ko'rsin" – degan edi.

1. Me'morning vazifasi nima?
2. Me'mor bino qurishda qaysi qoidalarga amal qiladi?

Oila a'zolaringizning kasblari haqida kichik hikoya yozing.

7-mashq. Hayvonlarga atab qo'yilgan nomlarni toping.

Siz veterinar ko'rigiga Momiq, Olaxon va Chaqmoqni olib bordingiz. Ammo veterinarga yordam kerak. Hayvonlarga qo'yilgan nomlarni yozib bering.

- Rasm asosida uchta gap tuzing.
- Nima deb o'ylaysiz, hayvonlarga atab qo'yilgan nomlar shu hayvonlarning o'ziga mosmi?

8-mashq. Nuqtalar o'rniga kerakli so'zlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

- Alpomishni zindondan ... oti qutqaradi.
- Cho'ponning ... iti qo'ylarni bo'ridan qo'riqlaydi.
- Har kuni ertalab Salima xola ... sigirini sog'adi.
- Madina mushukchaga ... deb nom qo'ydi.

Boychibor

Qashqa

Momiq

G'irko'k

9-mashq. O'qing. Savollarga javob bering.

Qishlog'imizda har yili uloq o'yini o'tkaziladi. Uloqda abjir chavandozlar o'zlarining chopag'on otlari bilan ishtirok etadilar. Bu yil Egamberdi chavandozning Tarlon, Salim chavandozning Uchqur, Alisher chavandozning G'irko'k nomli otlari hammani lol qoldirdi. Chavandozlar esa eng katta sovrinlarni qo'lga kiritishdi.

1. Uloq qanday musobaqa ekanini bilasizmi?
 2. Uloqda kimlar ishtirok etadi?
- Matnni ko'chiring. Hayvonlarga atab qo'yilgan nomlarning tagiga chizing.

10-mashq. Rasmdagi jonivorlar qaysi kasb egalarining topshiriqlarini bajaradilar? Ular haqida gaplar tuzib yozing.

O'zingiz yoqtirgan uy hayvoni haqida 5 ta gap tuzing.

11-mashq. Rasmga qarab, kichik hikoya tuzing.

- Hikoyadagi hayvonlarga atab nom qo'ying va yozing.

Guruhlarga bo'linib, "Mening kasbimni top" o'yinida ishtirok eting.

- **Ishtirokchilar o'zlari o'ylab qo'ygan kasb nomini raqib guruhdan sir saqlashi kerak.**
- **Guruhlardan bittadan ishtirokchi turib, navbatma-navbat biror kasb egalarining nima ishlar qilishini so'zlab beradi.**
- **Raqib guruh bu kasbning nomini topishi kerak.**
- **Qaysi guruh kasblarni to'g'ri topsa, shu guruh g'olib bo'ladi.**

"Men sevgan kasb" mavzusida kichik hikoya yozing.

Shahar, qishloq, ko'cha va daryolarga qo'yilgan nomlar imlosi

Hunar – hunardan unar

Jasur: – Bobojon, Taqachi degan joy bor ekan. Nega bunday nomlanadi?

Bobosi: – Taqachi – Toshkent shahridagi ko'chani nomi. Tarixda bu joylarda taqachi hunarmandlarning uylari bo'lgan. Toshkentga kirib kelgan karvonlar shu ko'chada to'xtab, otlarining taqasini yangilab olishgan.

Jasur: – Tushundim. Bu ko'chani nomi shu joyda yashaydigan odamlarning kasbi bilan bog'liq ekan.

Bobosi: – Yurtimizda yana Kulol, Temirchi, Chevar nomli ko'cha va qishloqlar ham bor.

O'ylab ko'ring.

1. Siz yashayotgan joy nomi tarixini bilasizmi?
2. Hunarmand so'zini qanday tushunasiz?

Suhbatdagi Kulol, Temirchi va Chevar so'zlari nega bosh harf bilan yozilgan?

1-mashq. Rasmdagi hunarmandlar nima ish qilayotganlari haqida soʻzlab bering.

temirchi

kulol

zargar

gilamdoʻz

- Yana qanday hunarmandlarni bilasiz?
- Siz yashaydigan mahalla yoki koʻchada hunarmandlar bormi?

2-mashq. Namuna asosida gaplar tuzing.

Namuna:

Mening ismim Ismoil Ahmadov. Men Toshkent shahridagi Kamolon mahallasida yashayman. Bizning mahallada tikuvchi, duradgor va zargarlar yashaydi.

- Tuzgan gaplaringizda shahar, qishloq, mahalla va koʻcha nomlarini bosh harf bilan yozing.

Yodda tuting! Qoidani koʻchirib oling.

Shahar, qishloq, koʻcha va daryo nomlari **bosh harf** bilan yoziladi.

3-mashq. Bosh harflarga e'tibor berib o'qing.

Qo'l mehnati bilan turli buyumlarni yasaydigan ustalarni hunarmand deb ataymiz. Hunarmand yasagan buyumlar ham foydali, ham chiroyli bo'ladi. Yurtimizda mohir hunarmandlar ko'p. Xivaning gilamdo'zlari, Marg'ilonning ipakchilari, Buxoroning zargarlari, Toshkentning duradgorlari dunyoga mashhur.

- Joylarning nomini bildirgan so'zlarni yozing.
- Siz yashaydigan viloyat yoki shahar qanday hunarmandlari bilan mashhur?

So'rovnomani to'g'ri to'ldirib, o'zingiz haqingizda ma'lumot bering.

- 1. Ismingiz:**
- 2. Familiyangiz:**
- 3. Xonadoningiz raqami:**
- 4. Uy raqami:**
- 5. Mahallangiz nomi:**
- 6. Shahar yoki tuman nomi:**

4-mashq. Ko'chiring. Davlatlarning nomi tagiga chizing.

O'zbekiston – Markaziy Osiyoda joylashgan mamlakat. O'zbekiston Respublikasi 12 ta viloyat, Toshkent shahri va Qoraqalpog'iston Respublikasidan iborat. Poytaxti – Toshkent shahri. Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Afg'oniston va Turkmaniston davlatlari O'zbekistonning eng yaqin qo'shnilaridir.

1. O'zbekistonda qanday viloyatlar bor?
2. Qaysi davlatlar O'zbekistonga qo'shni?

5-mashq. Ushbu obidalar qayerda joylashganini bilasizmi?

Toshkent
teleminorasi

Registon
maydoni

Minorayi
Kalon

- Obidalardan birini tanlab, u haqida gaplar tuzing.

O'zingizga yoqadigan tarixiy obida haqida 3 ta gap tuzing.

6-mashq. O'qing. Matnda berilgan joy nomlarini yozing.

Do'ppi

Do'ppi dumaloq yoki to'rtburchak shaklda bo'ladi. Har bir hududning o'z do'ppisi bor. Do'ppilarning tuzilishi, ustidagi bezaklari turlicha bo'ladi. Boshidagi do'ppisiga qarab, odamning qayerlik ekanini bilib olish mumkin. O'zbekistonda Chust, Andijon, Toshkent, Marg'ilon, Samarqand, Buxoro, Boysun, Shahrisabz do'ppilari mashhur. Do'ppilarni do'ppido'z hunarmandlar tikadi.

1. Sizning o'z do'ppingiz bormi?
2. Siz yashaydigan joyning do'ppisi qanday ko'rinishda bo'ladi?

7-mashq. Nuqtalar o'rniga mos so'zlarni topib qo'ying va gaplarni ko'chiring.

- Rishtonda kulollar bejirim ... va laganlar yasaydi.
- Shodlik ko'chasidagi zargarlik do'konida chiroyli ... ko'rdim.
- Siyob bozoridagi do'ppido'zdan ... sotib oldim.
- Marg'ilonda ipakchilar ... va adras matolarini to'qiydilar.
- Joy nomlarini bildirgan so'zlarning tagiga chizing.

Musobaqaga tayyorgarlik ko'ring. Imkon qadar hunarmandlar haqida ko'proq ma'lumot topib keling.

8-mashq. Matn boshidagi uchta gapni yozing.
Joy nomlarining tagiga chizing.

Sayyohlar

✓ Har yili O'zbekistonga millionlab sayyohlar tashrif buyuradi. Ular milliy hunarmandchilik buyumlariga juda qiziqadilar. Samarqand, Buxoro, Xiva, Qo'qon kabi tarixiy shaharlarda yirik hunarmandchilik markazlari bor. ✓ Yurtimizga kelgan mehmonlar hunarmandlar yasagan buyumlarni tomosha qiladilar. Sayyohlar shu tariqa O'zbekistonning urf-odatlarini bilan tanishadilar.

9-mashq. Gaplarni ko'chiring.

**Amir Temur Shahrisabz shahri yaqinidagi
Xo'ja Ilg'or qishlog'ida tug'ilgan.**

Toshkent shahrining 2200 yillik tarixi bor.

**1996-yili Andijonda avtomobil zavodi
ishga tushirildi.**

**Farg'ona viloyatida Qo'qon, Marg'ilon kabi
tarixiy shaharlar bor.**

- Joy nomlarini toping va tagiga chizing.

10-mashq. “Kim topqirroq?” o'yinida ishtirok eting.

- Birinchi guruhga Samarqand, ikkinchisiga Buxoro nomi beriladi.
- Har bir guruh 5 ta hunarmand nomini aytadi.
- Ikkinchi guruh bu hunarmandlar qanday ishlashi va nimalar yasashini aytib berishi kerak.
- Qaysi guruh kengroq javob bersa, shu guruh g'olib bo'ladi.

“Samarqand hunarmandlari” mavzusida kichik hikoya yozing.

Kelajaging o'z qo'lingda

Akmal: – Dada, men hali ham kasb tanlashda bir qarorga kelmadim.

Dadasi: – Nega?

Akmal: – Bilmadim. Siz maslahat bering.

Dadasi: – Dasturchi bo'lsang-chi?

Akmal: – Dasturchi nima qiladi?

Dadasi: – U kompyuterlar uchun turli dasturlar yaratadi. Bu eng daromadli kasblardan biridir. Dasturchi bo'lsang, kelajakda ishsiz qolmayсан. Chunki biz kompyuterlar asrida yashayapmiz.

Akmal: – Tushundim. Demak, kelajakda ko'proq kerak bo'ladigan kasblardan birini tanlashim kerak.

Dadasi: – Albatta!

Shaxs va narsa harakatini bildirgan so'zlar

O'ylab ko'ring.

1. Bugungi kunda qaysi kasblarga ehtiyoj katta?
2. Tanlagan kasbingiz bilan jamiyatda o'z o'rningizni topa olasizmi? Javobingizni izohlang.

Suhbatdagi *yaratadi*, *yashayapmiz* so'zlari qanday so'roqqa javob bo'ladi?

1-mashq. Har bir rasmga namunadagidek izoh keltiring.

Namuna: Muhandis kompyuter qismlarini yig'yapti. (Nima qilyapti?)

muhandis

uchuvchi

shifokor

dasturchi

- Kasblarning nomini bildirgan so'zlarning tagiga chizing.

Yodda tuting! Qoidani ko'chirib oling.

Shaxs va narsalarning harakatini bildirgan so'zlar *Nima qildi? Nima qilyapti? Nima qiladi?* so'roqlariga javob bo'ladi.

Nima qildi? – *Yozdi, uchdi.*

Nima qilyapti? – *Yozyapti, uchyapti.*

Nima qiladi? – *Yozadi, uchadi.*

2-mashq. Rasmdagi odamlar va narsalarning harakatini bitta so'z bilan ayting.

Namuna: Suzyapti – Nima qilyapti?

Nima qilyapti? so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlar ishtirokida 5 ta gap tuzing.

3-mashq. O'qing. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarni yonida so'rog'i bilan yozing.

Kelajak kasblari

Ko'pgina avtomobil zavodlarida odamlarning o'rniga robotlar **ishlaydi**. Yigirma yildan so'ng robot odamlar qiladigan ko'plab ishlarni mustaqil **bajaradi**. Demak, kasb tanlayotganda robotlarni unutmaslik kerak. Yana kasb tanlayotganda yurtimizda qaysi soha yaxshi rivojlanmaganiga e'tibor bering. Yangi paydo bo'layotgan kasblar haqida o'qib-o'rganing. Siz tanlagan kasb kelajakda odamlarga kerak bo'lsin.

1. Nima deb o'ylaysiz, qanday ishni robotlar qila olmaydi?
2. O'zbekistonda qanday kasb egalari kam?
3. Uyga borganda ota-onangiz bilan kasblar haqida gaplashasizmi?

4-mashq. Kerakli so'zni qo'yib, gaplarni yozing.

1. Kecha Nafisa dugonasinikiga ...

bordi ✓

boradi

boryapti

2. Hozir Maqsud darsga ...

bordi

boradi

boryapti ✓

3. Abror ertaga to'garakka ...

bordi

boradi ✓

boryapti

5-mashq. Harakat bajarilgan vaqtga qarab, gaplar tuzing.

Kecha

Bugun

Ertaga

Nima qildi? Nima qilyapti? Nima qiladi?
so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlar ishtirokida
6 ta gap tuzing.

Yodda tuting! Qoidani ko'chirib oling.

Agar so'z birdan ortiq shaxslar bajargan harakatni bildirsa, *Nima qildilar? Nima qilyaptilar? Nima qiladilar?* so'roqlariga javob bo'ladi.

Nima qildi? – *Yozdi, uchdi.*

Nima qilyapti? – *Yozyapti, uchyapti.*

Nima qiladi? – *Yozadi, uchadi.*

6-mashq. Nuqtalar o'rniga kerakli so'zni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

Telefondagi o'yinlarga bolalar juda ...¹. Yana telefonda Telegram, Click, xarita, lug'at kabi foydali ilovalar ham bor. Ularning barchasi dastur deb ataladi. Kompyuter ham turli dasturlar asosida ...². Dasturlarni dasturchilar ...³. Bolalar ham dastur yaratishni o'rganishlari mumkin. Bolalar *scratch.mit.edu* sayti orqali o'zlari bemaol dastur yaratishni o'rgana oladilar. *Foydalanish uchun so'zlar:* qiziqadilar,⁴ ishlaydi,⁵ yaratadilar.³

1. Dasturchi bo'lganingizda qanday dasturlarni yaratgan bo'lar edingiz?
2. Yurtimizda va xorijda 7-8 yoshli bolalarning turli dasturlar yaratgani haqida eshitganmisiz?

Nima qildilar? Nima qilyaptilar? Nima qiladilar?
so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlar ishtirokida 6 ta gap tuzing.

Shaxs va narsa belgisini bildirgan so'zlar

Akmal: – Bobojon, sizningcha, eng yaxshi kasblar qaysi?

Bobosi: – Menimcha, o'qituvchi, harbiy va shifokor kasblari sharaflı kasblar sanaladi.

Akmal: – Nega?

Bobosi: – Sen kelajakda qaysi kasbni egallasang ham, birinchi ta'limni o'qituvchingdan olasan.

Shifokor va harbiylar esa kecha-yu kunduz bizning salomatligimiz va tinchligimiz uchun xizmat qilishadi. Ularning kasbi qiyin, lekin sharaflı.

Akmal: – Demak, ular hurmatga loyiq odamlar ekan-da.

Bobosi: – Ularni hurmat qil va mehnatlarini qadrla!

O'ylab ko'ring.

1. Sharaflı kasblar deganda qanday kasblarni tushunasiz?
2. Qaysi kasblarning mehnati og'ir deb o'ylaysiz?

*Ularning kasbi **qiyin**, lekin **sharaflı** gapidagi ajratib ko'rsatilgan so'zlar qanday so'roqlarga javob bo'ladi?*

1-mashq. Rasmga e'tibor bilan razm soling.

Bu kuchukcha qanaqa edi?

Rangi – oq.
Quloqlari – uzun.
Oyoqlari – kalta.
Fe'li – quvnoq.

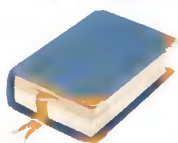
...

1. Bu kuchukchani yana qanday belgilari bor?
2. Bu belgilarni bilish uchun qaysi savollardan foydalanasiz?

2-mashq. Buyumlarning belgisini ayting.

Kitob

**Shakli qanaqa?
Rangi qanaqa?**

Koptok

**Shakli qanaqa?
Rangi qanaqa?**

Nok

**Shakli qanaqa?
Rangi qanaqa?**

- Belgini bildirgan so'zlardan foydalanib, *kitob*, *koptok* va *nok* haqida gaplar tuzing.

Yodda tuting! Qoidani ko'chirib oling.

Shaxs va narsaning belgisini bildirgan so'zlar *Qanday? Qanaqa?* so'roqlariga javob bo'ladi.

Qanaqa? – *Qizil, chiroyli ruchka.*

Qanday? – *Yoqimtoy, quvnoq kuchuk.*

3-mashq. Berilgan so'ziardan foydalanib, gaplar tuzing.

**O'qituvchingiz
qanday inson?**

Bilimli

Talabchan

Mehribon

Shirinsoz

Mas'uliyatli

Sabrli

Eng yaqin do'stingiz ko'rinishi, belgilari aks etgan 5 ta gap tuzing.

- Tuzgan gaplaringizda *Qanday?*, *Qanaqa?* so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarning tagiga chizing.

4-mashq. O'qing.

Eng mo'tabar kasb

Eng mo'tabar kasb qaysi? Mutaxassislar bu savolga uzoq javob izlashgan. Millionlab odamlardan bu haqida so'rashgan. Ko'pchilikning fikriga ko'ra, o'qituvchilik dunyodagi eng kerakli kasb ekan. O'qituvchi bilimli, mehribon va talabchan bo'ladi. O'quvchisi kelajakda yaxshi inson, yaxshi kasb egasi bo'lishini istaydi. Bu yo'lda tinim bilmay mehnat qiladi.

- Shaxsning belgisini bildirgan so'zlarga savol bering. Savolingizni javobingiz yoniga yozing.

Namuna: Talabchan – Qanday?

5-mashq. O'qing. Shaxs va narsaning belgisini bildirgan so'zlarga savol bering. Savollaringizni javoblaringiz yoniga yozing.

Pediatr –
bolalar shifokori

Terapevt –
birinchi shifokor

Travmatolog –
jarohatlarni
davolaydi

Oftalmolog –
ko'z shifokori

Otolaringolog –
quloq, burun va
tomoq shifokori

- Har bir shifokor haqida bittadan gap tuzing. Tuzgan gaplaringizda shaxs belgisini bildirayotgan so'zlar tagiga chizing.

O'zingiz yoqtirgan uy hayvonining belgilari haqida yozing.

Yodda tuting! Qoidani ko'chirib oling.

Narsalarning belgisini bildirgan so'zlar orasida qarama-qarshi ma'noli so'zlar ham bor. Masalan, novvot – *shirin*, garmdori esa *achchiq*.

6-mashq. Maqollarni o'qing. Mazmunini ayting.

**Yolg'on uyaltirar,
Rost suyuntirar.**

**Ko'z – qo'rqqoq,
Qo'l – botir.**

**Yomon bilan yursang, yomon bo'lasan,
Yaxshi bilan yursang, omon bo'lasan.**

- Maqollardagi qarama-qarshi ma'noli so'zlarni yonma-yon yozing.

Namuna: yolg'on – rost.

7-mashq. Rasmlarni mos kelgan so'zlar bilan ifodalang. Ifodasi berilmagan rasmlarni o'zingiz ifoda etishga harakat qiling.

Xursand

Xafa

Quvnoq

O'ychan

Hayron

Darg'azab

8-mashq. Rasmlarga qarang.**Harbiylar**

Harbiylar – tinchligimiz posbonlari. Ular tun-u kun tinim bilmaydi. Vatanni yovuz niyatli odamlardan himoya qiladi. Harbiylar yurtimizning tog'larida, cho'llarida, o'rmonlarida va chegaralarimizda xizmat qiladilar. Har bir o'g'il bola 18 yoshga to'lganda harbiy xizmatga chaqiriladi. Askar bo'lish uchun kishi aqlli, jasur, chidamli va sabrli bo'lishi kerak. Eng muhimi, askar o'z Vatani va xalqini sevishi zarur.

1. Harbiylarning vazifasi nima?
 2. Siz ham harbiy xizmatga borishni istaysizmi?
 3. Harbiy bo'lish uchun insonda qanday xislatlar bo'lishi kerak deb o'ylaysiz?
- Oxirgi ikki gapni ko'chiring. Shaxsning belgisini bildirgan so'zlar tagiga chizing.

Xursand, xafa, o'ychan, hayron, darg'azab
so'zlari ishtirokida gaplar tuzing.

Kompyuter asri

Sherzod: – Dada, nega xafasiz?

Dadasi: – Kompyuterimga virus tushibdi. 10 ta kerakli hujjat o'chib ketgan. Endi, ishchilarning maoshini bera olmayapman.

Sherzod: – Endi nima bo'ladi?

Dadasi: – Tezroq tuzatish kerak.

Sherzod: – Dada, agar dunyodagi hamma kompyuterlarga virus tushsa nima bo'ladi?

Dadasi: – Hozir biz kompyuterlar asrida yashayapmiz. Deyarli hamma narsa kompyuterlar orqali boshqariladi. Kompyuterlarning bir vaqtda buzilishi katta falokatdir. Zavod va fabrikalar ishlamaydi. Poyezd, metro, samolyotlarning harakati to'xtaydi. Hatto elektr toki ham o'chib qoladi.

Sherzod: – Ana xolos!

O'ylab ko'ring.

1. Siz kompyuterdan foydalanishni bilasizmi?
 2. Viruslar kompyuterga nimalar orqali kirib oladi?
- Suhbatdagi *Nechta?* so'rog'iga javob bo'ladigan so'z qaysi?

Sanoq va tartibni bildirgan so'zlarni o'rganamiz

1-mashq. Har bir rasimga namunadagidek izoh keltiring.

Namuna: Oltinchi – Nechanchi?

- **Nechta? Qancha? Nechanchi?** so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarni aniqlang. So'zlarni so'roqlari bilan birga yozing.

Yodda tuting! Qoidani tushunib oling.

Shaxs va narsaning sanog'ini bildirgan so'zlar *Nechta?* *Qancha?* so'roqlariga javob bo'ladi.

O'nta nok

Nechta nok?

Bir qop un

Qancha un?

Shaxs va narsaning tartibini bildirgan so'zlar *Nechanchi?* so'rog'iga javob bo'ladi.

To'qqizinchi may

Nechanchi may?

2-mashq. O'qing.

Kompyuter so'zi inglizchada "hisoblayman" degan ma'noni bildiradi. **Birinchi kompyuterlar** faqat hisob-kitob ishlari uchun ixtiro qilingan. Ularning kalkulyatordan farqi bo'lmagan. **1946-yil** olimlar ENIAC nomli ulkan kompyuterni yaratishadi. Yangi kompyuterning og'irligi **27 tonna** kelar edi. Bu beshta filning umumiy vaznidan ham og'irroq degani. Qanchalik og'ir va katta bo'lmasin, ENIAC hozirgi jajji telefonlardan ming marta ortda qoladi.

1. Kompyuter so'zining ma'nosi nima?
 2. Ilk kompyuterning og'irligi qancha edi?
- Ajratib ko'rsatilgan so'zlarni ko'chiring. *Nechta? Qancha? Nechanchi?* so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarning tagiga chizing.

3-mashq. O'qing.

Ismim Baxtiyor. 2-sinfda o'qiyman. Sinfimizda 30 ta o'quvchi bor. Ulardan 10 tasi a'lochi. Men ham doim "4" yoki "5" baho olaman. Faqat bir marta "3" baho olganman. Lekin keyingi darsga yaxshiroq tayyorlanib kelib, vazifani "5" ga topshirganman.

- Gaplarni yozing. Shaxs va narsaning sanog'i hamda tartibini bildirgan so'zlarning tagiga chizing.

Qanday o'quv qurollaringiz bor? Ularning sanog'i nechta? Bu haqida 6 ta gap tuzing.

4-mashq. O'qing.

Biz odamlar miyamiz orqali fikrlaymiz va o'ylaymiz. Bilasizmi, kompyuterda ham miya bor. Uning nomi – protsessor. Protsessor qancha kuchli bo'lsa, kompyuter ham shuncha tez ishlaydi. Protsessorning kuchi **bir soniyada** qancha amal bajara olishi bilan o'lchanadi. **2001-yil** protsessorning yangi turi ixtiro qilindi. Hozirgi protsessorlar eng **birinchi ixtiro** qilingan protsessorlardan **ming marta** kichkina, ammo **million marta** kuchliroq.

1. Protsessorni insonning qaysi a'zosiga o'xshatish mumkin? Fikringizni izohlang.
 2. Nima deb o'ylaysiz, kompyuter ham odamlar kabi o'ylashni, xayol surishni biladimi?
- Ajratib ko'rsatilgan so'zlarni ko'chiring. *Nechta? Qancha? Nechanchi?* so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarning tagiga chizing.

5-mashq. She'ni ifodali o'qing.

Uch baho – puch baho

“Uch” baho-yu “uch” baho,
Tagi bo'm-bo'sh, puch baho.
“Ikki”ning yon qo'shnisi,
“To'rt”ning yomon qo'shnisi.
“Besh” uni tanimaydi,
Hatto baho demaydi.
Agarda kim olsa “uch”,
Yalqovlikka bo'lgan duch...

Po'lat Mo'min

- Ko'chiring. Sanoqni bildirgan so'zlarning tagiga chizing. Bu so'zlar qaysi so'roqqa javob bo'layotganini ayting.

6-mashq. Raqamlarni so'zlar bilan ifodalang.

7-mashq. O'qing.

Hozirda kompyuterlardan deyarli barcha kasb egalari foydalanadi. Shifokorlar kasallikni kompyuter yordamida aniqlaydi. Kompyuter uchuvchi va haydovchilarga bir joydan ikkinchi joyga olib boruvchi qisqa yo'lni ko'rsatadi. Zavod va fabrikalardagi texnik qurilmalarni boshqaradi. Ko'chalardagi svetoforlarni ishga tushiradi. Hatto osmondagi mingdan ortiq sun'iy yo'ldoshlar ham yerdagi kompyuterlar orqali boshqariladi.

1. Qaysi kasb egalari kompyuterdan foydalanadi?
2. Nima deb o'ylaysiz, nega odamlar bir ishni bajarishda kompyuterdan foydalanadilar?

- Sanoqni bildirgan so'zlarga so'roq bering va o'zi bog'langan so'z bilan birga ko'chiring.

Nechanchi? so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlar ishtirok etgan 5 ta gap tuzing.

8-mashq. O'qing.

Kompyuterlar uchun foydali dasturlar bilan birga zararli dasturlar ham bor. Bu zararli dasturlar kompyuter virusi deb ataladi. Viruslar kompyuterning ichki dasturlarini ishdan chiqaradi. Foydali ma'lumotlarni o'chirib tashlaydi. Bunday viruslarni yovuz maqsadli dasturchilar yaratishadi. Kompyuterni viruslardan antivirus nomli dastur himoya qila oladi. Shuning uchun kompyuteringizda doim antivirus dasturi bo'lishi kerak.

1. Viruslar kompyuterga qanday zarar yetkazadi?
2. Kompyuterni qanday dastur himoya qiladi?

- *Nechanchi?* so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlarni aniqlang. Sanoqni bildirgan so'zlarni o'zi bog'langan so'z bilan birga ko'chiring.

9-mashq. Maqollarni o'qing. Mazmunini tushuntiring.

Yetti o'lchab, bir kes.

Birni kessang, o'nni ek.

Bilimi zo'r mingni yiqitar.

Yigit kishiga yetmish hunar ham oz.

10-mashq. Nuqtalar o'rniga mos so'zlarni qo'yib, yozing.

- Komil marraga ... bo'lib yetib keldi va g'olib bo'ldi.
- Tovug'im har kuni ... tuxum qo'yadi.
- Bir yilda ... fasl bor.
- Sinfimizda ... o'quvchi o'qiydi.
- Mening ... tishim bor.
- Sigirim har kuni ikki chelak suv ichib, ... chelak sut beradi.

Foydalanish uchun so'zlar:

o'ttizta, birinchi, bitta, to'rt, o'ttiz ikkita, ikki.

- *Nechta? Qancha? Nechanchi?* so'roqlariga javob bo'ladigan so'zlarning tagiga chizing.

11-mashq. Topishmoqlarning javobini toping.

**Qirq ko'ylagi bor,
Bir tugmasi yo'q.**

**O'zi bitta,
Qulog'i to'rtta.**

**Kelib ketar bir yilda,
To'rt og'ayni har xilda.**

- Yozing. Narsalarning sanog'ini bildirgan so'zlarning tagiga chizing. Bu so'zlar qaysi so'roqqa javob bo'lyapti?

“O'qish savodxonligi” kitobidan sanoqni bildirgan so'zlar ishtirok etgan 4 ta gap topib yozing.

12-mashq. Rasm asosida kichik hikoya tuzing. Yozgan hikoyangizda sanoqni bildirgan so'zlar bo'lsin.

13-mashq. Ikki guruhga bo'linib, **"Savol-javob"** o'yinida ishtirok eting.

- Bir guruh raqib guruhga Nechta? yoki Nechanchi? so'roqlaridan birini beradi.
- Raqib guruh esa 30 soniya ichida shu so'roqqa mos gap tuzadi.
- Har bir guruh 5 martadan savol berishi mumkin.
- Qaysi guruh mazmunli javob bersa, shu guruh g'olib bo'ladi.

14-mashq. Rasmga qarab, matn tuzing va yozing.

Mundarija:

13-mavzu. Men sevgan fan.	
Yangi so'zlarning qanday paydo bo'lishini bilib olamiz.....	6
14-mavzu. Matematika – fanlar otasi.	
Shaxs va narsa nomini bildirgan so'zlar.....	22
15-mavzu. Nobel mukofoti.	
Ism va familiya imlosini o'rganamiz.....	34
16-mavzu. Men sevgan kasb.	
Hayvonlarga atab qo'yilgan nomlar imlosi.....	44
17-mavzu. Hunar – hunardan unar.	
Shahar, qishloq, ko'cha va daryolarga qo'yilgan nomlar imlosi.....	56
18-mavzu. Kelajaging o'z qo'lingda!	
Shaxs va narsa harakatini bildirgan so'zlar.....	64
19-mavzu. Sharafli kasblar.	
Shaxs va narsa belgisini bildirgan so'zlar.....	70
20-mavzu. Kompyuter asri.	
Sanoq va tartibni bildirgan so'zlarni o'rganamiz.....	78

Kuranov Saydullo Dilmuratovich

Ona tili

2-sinf

III qism

Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik

“Novda Edutainment”

Toshkent – 2023

Muharrir

Badiiy muharrir

Musahhih

Rassomlar:

Kompyuterda sahifalovchi

M. Nishonboyeva

A. Sobitov

X. Serobov

V. Frolov, R. Ismailova, T. Daminov

S. To'ychiyeva

Nashriyot litsenziyasi AI №158. 10.09.2023-yilda original-maketdan bosishga ruxsat etildi. Bichimi 70×100/16. Kegli 16 n/shponli.

“Arial” garniturası. Ofset bosma usulida bosildi.

Mashinada yengil bo'rlangan (Machine Finished Coated) 80 g/m2 qog'oz.

Shartli b.t. 5,5. Hisob-nashriyot t. 1,8.

Adadi 626 913 nusxa. Buyurtma raqami 23-575.

“O'zbekiston” NMIUda chop etildi.

@ELEKTRON_DARSLIKBOT dan yuklab olindi.

Darslik holati haqida ma'lumot

Nº	O'quvchining F.I.Sh	O'quv yili	Darslik olingan vaqtdagi holati	Sinf rahbarining imzosi	Darslik qaytarib berilgan vaqtdagi holati	Sinf rahbarining imzosi
1	Abromova S	2024	yangi			
2						
3						
4						
5						
6						

**Darslikni olish va o'quv yili oxirida uni qaytarishda
yuqoridagi jadval sinf rahbari tomonidan
quyidagi mezonlarga muvofiq to'ldiriladi**

Yangi	Darslikning holati a'lo darajada
Yaxshi	Muqovasi butun, kitobning asosiy qismidan uzilmagan. Barcha sahifalar mavjud, butun, yirtilmagan, yelimi ko'chmagan
Qoniqarli	Muqovasi ezilgan, shikastlangan, kitobning asosiy qismidan qisman ajralgan va foydalanuvchi tomonidan tiklangan. Qayta tiklash ishlari qoniqarli. Yirtilgan sahifalar yopishtirilgan, ba'zi sahifalari yirtilgan
Qoniqarsiz	Muqovasiga chizilgan, kitobning asosiy qismidan to'liq yoki qisman yirtilib, uzilgan, qoniqarli tiklangan. Sahifalari yirtilgan, ba'zi sahifalari yo'q, bo'yalgan, ifloslangan, tiklash mumkin emas

